

De alledaagse rebel

Tien rebellengroepen in het Zuiden

Jeroen Adam, Bert Suykens & Koen Vlassenroot (red.)

ACADEMIA
PRESS

Inhoud

Inleiding	Hoe rebellen analyseren?	3
	<i>Jeroen Adam, Bert Suykens en Koen Vlassenroot</i>	
Hoofdstuk 1	Het autonomiestreven van de Koerdische rebellen in Syrië	19
	<i>Marlies Casier</i>	
Hoofdstuk 2	Van rebellengroep naar politieke partij.	43
	De complexe erfenis van gewapend verzet in Burundi	
	<i>Tomas Van Acker</i>	
Hoofdstuk 3	Verwantschap, ideologie en contraoffensieven	67
	De transformatie van de relatie tussen rebellen en bevolking in Assam, India	
	<i>Anwesha Dutta en Bert Suykens</i>	
Hoofdstuk 4	Mai Mai milities in Oost DR Congo: een demystificatie .	89
	<i>Judith Verweijen</i>	
Hoofdstuk 5	Anachronisme in de Andes	111
	Of hoe een rustiek-rurale guerrilla een zich snel ontwikkeland Latijns-Amerikaans land ten dans bleef dwingen	
	<i>An Vranckx</i>	
Hoofdstuk 6	Rebellie in Mindanao, de Filipijnen	135
	Tussen confrontatie en integratie	
	<i>Jeroen Adam en Boris Verbrugge</i>	
Hoofdstuk 7	Geweld als politiek in Zuid-Soedan	155
	<i>Anne Walraet</i>	
Hoofdstuk 8	Een ‘contra-imperium’ als opstand?	187
	Hizb ut-Tahrir, panislamisme en het kalifaat	
	<i>Bruno De Cordier</i>	

INHOUD

Hoofdstuk 9	Ahmad Shad Massoud	213
	Rebellenbestuur en ‘warlord diplomacy’ in Afghanistan (1979-2001)	
	<i>Romain Malejacq</i>	
Hoofdstuk 10	‘De bevolking is kwaad’	229
	Geweld als vorm van bescherming in Oost-Congo	
	<i>Koen Vlassenroot</i>	

INLEIDING

Hoe rebellen analyseren?

Jeroen Adam, Bert Suykens en Koen Vlassenroot

1. Inleiding

We worden er dagelijks mee geconfronteerd, soms van zeer nabij. Wie regelmatig het nieuws volgt, krijgt al snel de impressie dat Europa in stijgende mate omringd wordt door een amalgaam van aan elkaar verbonden conflicten. Separatistische pro-Russische rebellen in Oost-Oekraïne, IS (Islamitische Staat) strijders in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, ontelbare militias in Libië en het alsmaar terugkerende geweld in de Palestijnse gebieden, zijn enkel maar de meest prangende voorbeelden. Deze ‘gordel van instabiliteit’ vormt bovendien een steeds groter wordende bedreiging voor de veiligheid van het Europese continent zelf, getuige de aanslagen in Parijs en Brussel. Volgens sommigen is dit destabiliserend effect vooral het gevolg van het oncontroleerbare karakter van de strijdende partijen en deze conflictgebieden zelf. Deze representatie van conflictgebieden wordt, om begrijpelijke redenen, versterkt door de stortvloed aan gruwelijkheden die via allerhande sociale media in een mum van tijd de schermen van onze computer en televisie bereiken.

Dit boek wil, met zijn specifieke focus op rebellengroepen, deze simplistische of soms zelfs onjuiste visie bijstellen. Het zet zich af tegen die representaties die conflictgebieden beschouwen als regio’s van anarchie en wanorde, met het gebruik van geweld als laatste regulerende mechanisme. Hoewel vaak vergeten in een tijdsgewricht waarin de perceptie over rebellen gedomineerd wordt door de bijzonder brutale acties van radicale IS militanten in het Midden-Oosten, is geweld, hoe gruwelijk soms ook, maar één facet van datgene wat een rebellengroep vormt. Uiteraard betekent dit niet dat geweld zomaar weggedacht of gerelativeerd kan

worden, noch dat deze groepen de enige plegers ervan zijn. Rebellen groepen onderscheiden zich echter op twee verschillende niveaus: (i) ze zijn een specifiek type van politieke organisatie die een bedreiging voor de statelijke orde vormen, wat hen onderscheidt van criminele groeperingen; (ii) deze bedreiging heeft een duidelijke territoriale component, wat betekent dat rebellen de bedoeling hebben om bepaalde territoria op een directe of meer indirecte manier te controleren, al dan niet via het mobiliseren van geweld of de dreiging ertoe.

Zonder de geweldfactor te willen minimaliseren, poogt dit boek nuance te brengen door niet te focussen op spectaculaire gewelddaden – het zijn meestal deze die het nieuws halen – maar eerder te onderzoeken wat het betekent om dagdagelijks een rebellen groep en -opstand vorm te geven en hoe het alledaagse leven in gebieden waar rebellen groepen actief zijn of de controle uitoefenen eruit ziet. Aan de hand van een aantal zorgvuldig geselecteerde gevalstudies willen de auteurs van het boek nagaan wie deze groepen zijn, wat hen drijft, hoe ze opereren en wat hun impact is op hun bredere sociale omgeving. Rebellen groepen worden hierbij niet los gezien van deze sociale omgeving, maar als een inherent deel van de sociale organisatie.

2. Naar een relationele en historische analyse van rebellen groepen

Om los te komen van een eenduidige visie gefocust op geweld, wil dit boek een relationele benadering van rebellen en rebellen groepen aanbieden, een benadering die rebellen groepen niet als autonoom functionerende organisaties maar als sociale actoren begrijpt. Anders gesteld wil dit boek aangeven op welke manier rebellen en rebellen groepen een onderdeel zijn van bredere sociale structuren en maatschappelijke veranderingen én deze structuren en processen tegelijk mee vorm geven. Door te vertrekken vanuit terreinonderzoek, met vaak langdurig verblijf in de gebieden waar de behandelde rebellen groepen actief zijn, proberen we normatieve ideeën rond wat rebellen nu precies zijn en betekenen te doorbreken. Oorlogszones zijn dus niet per definitie gebieden waar geweld dagdagelijks de norm uitmaakt, maar waar het alledaagse leven, welliswaar in een specifieke context, blijft verdergaan. Ook in bijdrages waar geweld centraal staat, zoals deze van Anne Walraet over Zuid-Soedan of deze van Koen Vlassenroot over Oost-Congo, wordt het gebruik van geweld door rebellen groepen niet losgekoppeld van de sociale context waarin het plaatsvindt. Geweld wordt net begrepen als een inherent deel van de politieke en sociale organisatie, waar relaties tussen patroons en cliënten enerzijds, en gewapende groepen en de bevolking centraal staan.

Hoewel deze ‘relationele benadering’ op het eerste zich vrij voor de hand liggend lijkt, heeft deze meteen enkele verre gaande consequenties. Het is duidelijk dat rebellen niet als anarchistische barbaren kunnen begrepen worden die enkel gedreven worden door een ‘angeboren’ of ‘onvermijdelijke’ geweldsreflex. Tegelijk impliceert deze benadering dat de motivatie van rebellengroepen niet kan worden begrepen vanuit één overkoepelend en dominant verklaringsmodel (zoals ecologische schaarste, de aanwezigheid van kostbare erts en mineralen, ongelijkheid...). Niet alleen zijn deze verklaringsmodellen vaak gebaseerd op nationaal geaggregeerde data, tegelijk resorteert hun mono-causale eenvoud een grote aantrekkingskracht op de publieke opinie en op beleidsmakers die op zoek zijn naar efficiënte manieren om conflicten te vermijden en op te lossen. Desondanks slagen deze modellen er niet in de veelheid aan individuele motivaties, lokale politieke contexten en diversiteit tussen verschillende rebellengroepen te vatten.

De insteek voor dit boek is daarom ambitieus en bescheiden tegelijk. Bescheiden in de zin dat de auteurs niet tot doel hebben om allesomvattende verklaringen voor het ontstaan en het gedrag van deze rebellen te presenteren; ambitieus in de zin dat genuanceerde en gedetailleerde analyses worden nagestreefd. Deze insteek is onlosmakelijk verbonden met de specifieke methodologische benadering die aan de grondslag ligt van alle bijdragen in dit boek. Iedere bijdrage steunt op lange periodes van veldwerk, tijdens dewelke tientallen interviews en talloze uren van observatie hebben geleid tot een beter begrip van gewapende groepen, hun leden en hun relatie met de bredere sociale omgeving. Voor de meeste bijdragen betekent dit ook dat rechtstreekse interviews met rebellen mee de inhoud van de hoofdstukken hebben bepaald. Een logisch gevolg van deze specifieke, etnografische benadering is dat er onvermijdelijk wordt uitgegaan van het context-specifieke karakter van rebellengroepen. Hiermee raken we meteen aan het ambitieuze opzet van dit boek. Ondanks het gebrek aan omvattende verklaringsmodellen, heeft het boek de doelstelling om rebellengroepen te benaderen als complexe organisaties die enkel begrepen kunnen worden in relatie tot bredere sociale, economische en maatschappelijke processen. Deze aanpak zet onvermijdelijk een aantal schijnbaar logische tegenstellingen op zijn kop. Zo tonen verschillende bijdragen aan hoe het onderscheid tussen rebellen en civiele bevolking allesbehalve rigide is. Ook de veronderstelde tegenstelling tussen (informele) rebellengroepen en (formele) staatinstituties of het onderscheid tussen geweld/conflict en orde/vrede wordt op losse schroeven gezet.

Alle bijdragen in dit boek hebben ook een uitgesproken historisch perspectief. Verschillende rebellengroepen – zeker in conflicten van lage intensiteit – hebben een opvallend lange levensduur, in sommige gevallen twintig of zelfs veertig of vijf-

tig jaar. Doorheen deze cyclus – van oprichting, groei en bloei, overwinningen, nederlagen en vredesakkoorden – veranderen rebellengroepen constant, omdat ze zichzelf verplicht zien zich aan te passen aan de voortdurend veranderende context waarbinnen ze opereren. Tegelijk worden vele van deze bewegingen geconfronteerd met interne afscheuringen, wisselende coalities met andere gewapende groepen, of verschuivingen in doelstellingen en geografische focus. Een beweging als het Lord's Resistance Army (LRA) die al meerdere decennia bestaat, opereerde b.v. traditioneel in Noord-Oeganda en Zuid-Soedan maar heeft in 2005 zijn actieterrain verlegd naar het grensgebied tussen DR Congo en de Centraal Afrikaanse Republiek. In DR Congo kennen gewapende groepen dan weer een enorme evolutie sinds de start van het vredesproces in 2003, en hebben ze zich aangepast aan deze nieuwe realiteit. Rebellengroepen zijn m.a.w. geen statische organisaties maar laten zich kenmerken door een enorme flexibiliteit, een flexibiliteit die tot op zekere hoogte het succes van de groep bepaalt. Dit komt ook sterk tot uiting in de bijdrages over ULFA in Assam (India), FARC in Columbia of Mindanao (Filipijnen), waar rebellengroepen decennialang strijd voerden en verplicht waren wisselende allianties of strategieën te volgen om te kunnen blijven opereren.

3. Van normatieve tegenstellingen naar meervoudige complexiteit

Zoals al vermeld zet deze relationele en historische analyse van rebellengroepen een aantal courante tegenstellingen op losse schroeven. Door rebellengroepen te begrijpen als complexe actoren die zich voortdurend aanpassen aan hun veranderende omgevingen, zijn ze niet eenvoudig te vatten door normatieve of formele categorieën. In deze inleiding willen we een aantal van de meest voorkomende tegenstellingen tegen het licht houden en meteen ook de belangrijkste kernargumenten van de verschillende bijdrages presenteren.

Rebel versus civiele bevolking: oppressie, cohabitatie en collaboratie

Of het nu gaat over verkrachtingen in Oost-Congo of standrechtelijke executies in Irak, de relatie tussen rebellen en bevolking wordt vaak bedacht als een van oppressie en uitbuiting, met een hoge graad van brutaliteit en geweld als ingrediënten. Rebellengroepen worden gezien als terend op een weerloze en onschuldige lokale bevolking die overgeleverd is aan een zootje ongeregeld dat plundert en brandschat, verkracht en moordt. Zoals reeds eerder gezegd, willen we deze realiteit niet

ontkennen. Ze is immers maar al te tastbaar voor iedereen die er mee te maken krijgt, inclusief een heel deel van de onderzoekers die meewerkten aan dit boek. Geweld is een inherent kenmerk van conflictgebieden, die vaak zonder meer als humanitaire catastrofes kunnen worden omschreven. Binnen dergelijke realiteit lijken rebellen en burgerbevolking twee duidelijk onderscheiden groepen te zijn, vaak weergegeven als daders en slachtoffers.

Maar dit soort humanitaire catastrofes herbergt ook een andere, veel minder eenduidige realiteit. In de meeste conflictgebieden is er sprake van een zekere cohabitatie tussen bevolking en rebellengroepen, vrijwillig of gedwongen, en waarbij contact soms sporadisch en vaak vluchtig is. In een aantal gevallen is het soms zelfs zeer moeilijk om te onderscheiden wie een rebel is en wie niet. Vele conflictregio's laten zich tevens kenmerken door een dunne lijn tussen private veiligheidsagenten, paramilitaire groepen, intern verdeelde veiligheidsdiensten en groepen die als rebellen worden omschreven. Rebellen bezetten immers ook andere maatschappelijke posities en vervullen verschillende identiteiten tegelijkertijd. Om het eenvoudig te stellen: een rebel is ook een zoon (vaker dan een dochter) of een vader (vaker dan een moeder), maar kan evengoed een boer, een leerkracht, een ondernemer of een intellectueel zijn.¹ In recent veldwerk naar rebellengroeperingen in de Zuidelijke Filippijnen, bleek het b.v. vrij aanvaard om een job als staatsambtenaar te combineren met een rol als rebel (die nota bene diezelfde staat bevecht). Op de vraag naar het waarom van deze vreemde combinatie was het antwoord vrij eenvoudig: iedereen zoekt namelijk een manier om zijn familie te onderhouden of zijn sociale positie te verbeteren.

In vele conflictgebieden zijn de familiale of vriendschapsbanden tussen rebellen en bevolking zeer intiem en nauw. Mensen hebben een broer of jeugdvriend in een rebellengroep, of participeerden toen ze jong waren zelf aan de opstand. Zo toont het werk van de antropologe Alpha Shah duidelijk aan dat de Maoïstische rebellen in ruraal India zeer nauwe contacten onderhouden met de lokale bevolking. Dergelijke contacten zijn cruciaal om de legitimiteit van deze groepering te begrijpen.² Haar conceptueel werk wordt specifiek gebruikt in dit volume om de lokale inbedding van rebellen in Burundi en Assam (India) beter te begrijpen. Rebellen zijn dus zeker niet per definitie afgesneden van het 'normale' leven, maar nemen er actief aan deel. Ze worden vaak ook beschouwd als 'onze jongens', of als de verdedigers van een bepaalde gemeenschap. In zo'n gevallen is er sprake van collaboratie, of verregaande samenwerking tussen rebellengroepen en de bevolking. Voedsel en onderdak, maar ook andere middelen worden vanuit vormen van patriotisme of populaire steun aan rebellen verschaft. Terwijl we er niet blind mogen voor zijn dat

dit soms met geweld wordt afgedwongen of dat angst mensen aanzet om rebellen-groepen te helpen, is deze samenwerking, zoals verscheidene bijdrages zullen aantonen, ook vaak het gevolg van een gevoel van verbondenheid, van gedeelde waarden of ideologie. Zoals Judith Verweijen aantoonde in haar bijdrage over Mai Mai in Oost-Congo, is dit laatste een belangrijk element om te begrijpen waarom delen van de bevolking en ook elites steun verlenen aan gewapende groepen, evenwel zonder het belang van directe of indirecte dwang uit het oog te verliezen.

Zoals hierboven reeds aangehaald, combineren rebellen(leiders) vaak ook diverse vormen van autoriteit en kan één en hetzelfde individu, afhankelijk van de omstandigheden, zowel rebel, traditioneel leider en politicus zijn. Rebellen kunnen hierbij bogen op zowel gewapende als niet gewapende rollen en zowel ondergronds als bovengronds opereren. De bijdrage van Jeroen Adam en Boris Verbrugge illustreert hoe rebellen in de zuidelijke Filippijnen een intrigerende ‘hybride’ autoriteit hebben ontwikkeld waarin de positie van rebel vaak wordt gecombineerd met die van politicus en traditionele/religieuze leider. In andere gevallen onderhouden rebellen zeer nauwe contacten met politici of traditionele/religieuze autoriteiten, onder meer via familierelaties. Vaak gaat het hierbij om een zogenaamde win-win situatie. Voor de rebel betekent dergelijk contact een erkenning van de eigen legitimiteit, voor de traditionele/religieuze autoriteit gaat het om een uitbreiding van zijn macht en controle. In dergelijke situaties wordt de scheidingslijn tussen rebel en (burger)bevolking heel dun. Er wordt constant geopereerd rond deze scheidingslijn; rebellen participeren in publieke fora om vervolgens zich weer te profileren als lid van een gewapende organisatie. Eerder dan dit als een vorm van cynisch opportunisme te zien, kan gesteld worden dat het strategisch wisselen tussen diverse vormen van autoriteit en identiteit een noodzakelijke voorwaarde is voor elites en rebellen om hun geprivilegieerde status te behouden in een volatiele en vaak onvoorspelbare conflict-regio.

Anarchie – (Goed) bestuur

Conflictgebieden worden vaak gepercipieerd als plaatsen van anarchie, waar alle vormen van bestuur zijn verdwenen en de enige resterende wet, deze van de sterkste is. Deze portretering kan het best gezien worden als een Hobbesiaanse omgeving waarin ieder tegen allen strijd voert. Zo omschreef in een vaak geciteerd artikel in het tijdschrift “The Atlantic Monthly” de Amerikaanse journalist Robert Kaplan begin jaren negentig grote delen van West-Afrika als ten prooi gevallen aan anarchie door demografische druk en imploderende regimes, mede in de hand gewerkt

HOOFDSTUK 1

Het autonomiestreven van de Koerdische rebellen in Syrië

Marlies Casier

1. Inleiding

Gewapende conflicten kunnen politieke, sociale en economische opportuniteiten bieden voor bepaalde groepen en actoren¹ en het is vaak tijdens conflict dat zich nieuwe, alternatieve vormen van bestuur ontwikkelen.² Uit de literatuur over gewapende conflict blijkt dat deze nieuwe vormen van bestuur zich in veel gevallen laten kenmerken door continuïteit eerder dan discontinuïteit.³ Deze bestuursvormen beïnvloeden de politieke en socio-economische constellaties in het conflictgebied en kunnen ook na het conflict blijven voortbestaan. Machtverhoudingen tussen het centrum en de periferie van een land kunnen daardoor voorgoed hertekend worden. De huidige ontwikkelingen in het Noordoosten van Syrië worden in dit artikel vanuit dit perspectief onder de loep genomen. Sinds de zomer van 2012 wappert daar de vlag van ‘Rojava’. De Syrische afdeling van de Koerdistan Arbeiderspartij (*Partiya Karkerên Kurdistanê* of PKK) de Democratische Unie Partij (*Partiya Yekîtiya Demokrat* of PYD), oefent er, gesteund door haar rebellen van de Volksverdedigingseenheden (*Yekîneyên Parastina Gel* of YPG) de controle uit over bijna het volledige grensgebied tussen Syrië en Turkije, in Afrin, Kobâne en Jazira en de steden Manbij en Tal Abiyad. Als zusterpartij van de PKK tracht de PYD het gewapend conflict in Syrië in haar voordeel om te buigen door de uitbouw van een regionaal bestuur. Dit artikel wil inzicht bieden in het bestuur door de Koerdische rebellenbeweging, en legt uit hoe dit embryonaal zelfbestuur een poging is om de ideologie en de politieke aspiraties van de PKK in de praktijk te brengen. Hiermee

HOOFDSTUK 2

Van rebellengroep naar politieke partij

De complexe erfenis van gewapend verzet in Burundi

Tomas Van Acker

1. Inleiding

In 2000 werd met de ondertekening van het Arusha akkoord voor vrede en verzoening in Burundi het startschot gegeven voor een ingrijpend proces van staatsheropbouw, na decennia van cyclisch etnisch geweld en een jarenlange burgeroorlog in het Centraal-Afrikaanse land. Hoewel aanvankelijk van een succesverhaal werd gesproken, is het duidelijk dat Burundi, bijna vijftien jaar later, de bladzijde van conflict en politiek geweld nog niet heeft omgedraaid. Sinds de postelectorale crisis van 2010 – die naadloos is overgegaan in pre-electorale spanningen in aanloop naar de verkiezingen van 2015 – wordt luidop gevreesd dat het land in een nieuwe geweldsspiraal verzeild kan geraken. Bij die verkiezingen van 2010, de tweede stembusgang na de oorlog, werd al tijdens de campagne duidelijk dat de strijd zich vooral zou gaan afspelen tussen partij-aan-de-macht CNDD-FDD (*Conseil National Pour La Défense De La Démocratie – Forces de Défense de la Démocratie*) en de FNL (*Forces Nationales de Libération.*) Beide partijen zijn voormalige Hutu rebellengroepen, iets wat zich ook reflecteert in hun namen, die nog steeds verwijzen naar de gewapende vleugels van de beide verzetsbewegingen. Hun transitie tot politieke partijen was één van de kernelementen van het project van vredes-en staatsopbouw. Een goed inzicht in het transformatieproces van deze twee bewegingen is

HOOFDSTUK 3

Verwantschap, ideologie en contraoffensieven

De transformatie van de relatie tussen rebellen en bevolking in Assam, India

Anwasha Dutta en Bert Suykens

1. Inleiding

Dit hoofdstuk focust op de veranderende relaties tussen rebellen en bevolking. Reflecterend op het algemene opzet van dit volume zoals aangegeven in de inleiding, willen we hierdoor een duidelijk beeld scheppen hoe dit soort van relaties over lange termijn vorm krijgen en hoe en waarom ze veranderen. Het hoofdstuk focust op het *United Liberation Front of Assam* (ULFA of *Sanjukta Mukti Bahini Ahom*), opgericht in 1979 en één van de vele rebellengroepen die actief zijn in Noordoost India. We argumenteren dat de beweging initieel de steun kreeg van grote delen van de bevolking op basis van een nauwe verwantschap met zowel de strijders, als de ideologie van de beweging (zie ook het hoofdstuk over Burundi). Contraoffensieven van de Indische staat die begonnen vanaf de jaren 1990 verdreven de rebellen echter uit hun veilige thuishavens. Dit leidde tot een transformatie, zowel in de relaties tussen rebellenbeweging en bevolking, maar ook tot een spanning tussen de ideologie en de praxis van de gewapende groep. Terwijl de rebellen-groep initieel zeer nauw verweven was met de Assamese maatschappelijke structuur, begon deze relatie tussen rebellengroep en bevolking vanaf het midden van de jaren 1990 te verzuren door afpersingspraktijken en de inzet van minder gerichte vormen van geweld. Ondanks dat de rebellenbeweging vanaf dit moment zijn legitimiteit

HOOFDSTUK 4

Mai Mai milities in Oost DR Congo: een demystificatie

Judith Verweijen

1. Inleiding

De term ‘Mai Mai’ wordt gebruikt als etiket voor een bonte verzameling van kleinschalige, vaak langs etnische lijnen opgedeelde milities in Oost-Congo. Doorgaans roept de naam associaties op met hekserij, barbarij en irrationaliteit. Mai Mai groepen staan immers bekend om het gebruik van amuletten, tatoeages en spirituele rituelen met water, die hen immuun zouden maken voor kogels. Verder worden deze groepen door Westerse media vaak in verband gebracht met kindsoldaten en met tomeloze agressie. Zo schreef een journaliste in 2012 dat zij onder Mai Mai strijders in het Shabunda gebied een “onderstroom van extreem geweld” waarnam, en dat de strijders “door extreme woede” bezeten waren.¹ Ook de visuele clichés ontbreken niet: de Mai Mai worden bij voorkeur afgebeeld als bizar uitgedoste, barbaarse strijders die niet terugdeinzen voor het plegen van grove mensenrechtenschendingen. Het beeld van de Mai Mai dat zo opdoemt past perfect in koloniale voorstellingen van Afrikanen als primitief en gewelddadig van aard.²

Zulke simplistische voorstellingen vertroebelen ons begrip van Mai Mai groepen. Door de nadruk te leggen op hun barbaarse karakter, verliezen we uit het oog dat deze groepen ook door een deel van de bevolking gesteund worden. Veel mensen in Oost-Congo voelen zich onveilig, bijvoorbeeld omdat zij in conflict zijn met andere gemeenschappen, en hebben maar weinig vertrouwen in het regeringsleger. Anderen zijn het oneens met de huidige regering, die niet veel voor de armste delen van de bevolking gedaan heeft, en willen de macht omver werpen. Dergelijke

HOOFDSTUK 5

Anachronisme in de Andes

Of hoe een rustiek-rurale guerrilla een zich
snel ontwikkelend Latijns-Amerikaans land
ten dans bleef dwingen

An Vranckx

“Veranderingen die zich in Colombia voordeden lijken aan de FARC voorbij te zijn gegaan – als waren ze passagiers in een stilstaande trein, denkend dat hun trein vertrok, terwijl wat bewoog de werkelijkheid was die de trein omringde” (Daniel Pécaut).¹

1. Inleiding

Deze bijdrage beschrijft de evolutie van de *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*, de ‘Revolutionaire Gewapende Krachten van Colombia’, die we hierna naar de letters van zijn Spaanstalige naam verder afkorten als FARC.² De organisatie knoopte vier maal in evenveel decennia vredesgesprekken aan met Colombiaanse regeringen. De finale reeks gesprekken werden ingeluid in oktober 2012. Ze verliepen in Havana en werden in 2016 bezegeld met akkoorden, die leidden tot de volledige demobilisatie van de groep in 2017.

In deze bijdrage volgen we het traject dat de FARC hebben afgelegd sinds ze een halve eeuw eerder onder bijzondere politieke omstandigheden oprezen in een dunbevolkt ruraal gebied in een centrale regio van Colombia. We bekijken hoe deze zijn militaire strategie aanpaste en bedreven raakte in het aanboren van modaliteiten om die strijd te financieren – ondermeer door te participeren in de cocaïne

HOOFDSTUK 6

Rebellie in Mindanao, de Filipijnen

Tussen confrontatie en integratie

Jeroen Adam en Boris Verbrugge

1. Inleiding

Zoals uitgelegd in de inleiding van dit boek, worden rebellen al te vaak benaderd als niet-statelijke, informele actoren die zich verzetten tegen de formele statelijke orde. Deze typering van rebellie is ook aanwezig in het geval van het zuid-Filipijnse eiland Mindanao, waar sinds enkele decennia een Communistische en separatistische Moslim rebellie worden gevoerd. Het bergachtige oosten en noorden van het eiland kent een sterke aanwezigheid van het communistische New People's Army (NPA), dat in de late jaren '60 een guerrilla begon tegen het regime van toenmalig dictator Ferdinand Marcos. In het centrale en westelijke deel van het eiland zijn verschillende gewapende moslimgroeperingen actief die strijden voor meer autonomie binnen-, of zelfs volledige onafhankelijkheid van de Filipijnse staat. Hoewel deze moslimrebellie door velen gezien wordt als de culminatie van een eeuwenlange traditie van anti-imperialistisch verzet, was ook deze rebellie in de eerste plaats een reactie op het toenemend autoritarisme van de Marcos-dictatuur (1972-1986).

Hoewel nog altijd voorgesteld als een klassiek horizontaal conflict waarbij een rebellengroep in de periferie de natie-staat bevecht voor autonomie of afhankelijkheid, zien we in de praktijk dat er meer interactie is tussen deze rebellengroepen en de staat dan algemeen aangenomen. Deze interactie kwam vooral tot stand na het einde van het dictatoriale Marcos regime in 1986, waarbij de toegang tot de lokale staat opnieuw werd gedemocratiseerd. Dit werd gekoppeld aan een uitgebreide decentralisatie-oefening met een gevoelige uitbreiding van de macht en middelen

HOOFDSTUK 7

Geweld als politiek in Zuid-Soedan

Anne Walraet

1. Inleiding

Aan rebellieën heeft Zuid-Soedan nooit tekort gehad. Reeds in 1955, één jaar voor de onafhankelijkheid van Soedan, namen Anyanya rebellen uit het Zuiden de wapens op tegen het regime in Khartoum dat het zou overnemen van de Britse kolonistoren. Hun verzet zou tot 1972 aanhouden. In 1983, na 11 jaar relatieve vrede en semi-autonoom bestuur in het Zuiden startte de Sudan People's Liberation Army (SPLA) een gewapende strijd tegen de regering in Khartoum. Deze tweede burgeroorlog eindigde in 2005, niet met een militaire overwinning, maar met een onderhandeld vredesakkoord: het Comprehensive Peace Agreement (CPA). Het voorzag in een zesjarige interim-periode van machtsdeling tussen de National Congress Party (NCP) van de Soedanese president Omar al-Bashir en de Sudan People's Liberation Movement (SPLM) – de politieke arm van de SPLA – van SPLM/A voorzitter en opperbevelhebber John Garang, met een regering van nationale eenheid (Government of National Unity/GoNU) en een regering van Zuidelijk Soedan (Government of South Sudan/GoSS).¹ Het voorzag tevens in verkiezingen, die doorgingen in 2010, en een referendum dat plaatsvond op 9 januari 2011, waarbij 98% van de stemgerechtigde Zuiderlingen zich uitsprak voor onafhankelijkheid. Op 9 juli 2011 werd Zuid-Soedan een nieuwe staat. Op 15 december 2013 sloeg een politieke machtsstrijd binnen de SPLM om in een gewapend conflict. Sindsdien woedt andermaal een burgeroorlog, niet tussen Noord en Zuid, maar tussen aanhangers van president Salva Kiir Mayardit en aanhangers van ex-vicepresident Riek Machar Teny, de nummers één en twee van de pas twee jaar daarvoor geïnstalleerde regering van de onafhankelijke Republiek van Zuid-

HOOFDSTUK 8

Een ‘contra-imperium’ als opstand?

Hizb ut-Tahrir, panislamisme en het kalifaat

Bruno De Cordier

“Het grondprobleem van iedere voormalige kolonie – intellectuele onderdanigheid, bekrompen gebruiken, serviele geestesgesteldheid, onechte beschaving, krampachtige en beschamende volgzzaamheid – heeft voor mij geresulteerd in een uiterst simpele oplossing: het katholicisme is mijn vaderland.”

Nicolás Gómez Dávila (1913-1994)

1. Inleiding

Opstand en weerstand worden vaak gedreven, of minstens omkaderd, door identiteit of het koppelen van identiteit en culturele authenticiteit aan sociale en economische gerechtigheid. Dat is zekere het geval in omstandigheden waar het effect van een bepaalde interpretatie van mondialisering, en de toenemende concentratie van macht in een handvol centra, als sociaal en cultureel als destructief wordt ervaren. Zoals Manuel Castells aantoont, is het net die mondialisering, als een objectief maar ook stuurbaar proces van integratie en uitwisseling, die zowel bestaande en nieuwe identiteitsdynamieken op gang brengt. De crisis – maar niet het einde – van de natiestaat die het gevolg is van de transnationalisering van de economie en politiek en van het uit elkaar groeien van natie en staat, en de her-samenstelling en verschuiving van machtsbalansen en van inkomensverdeling, werken een herdefiniëring en politisering van identiteiten in de hand.¹ Daarbij zoeken verschillende

HOOFDSTUK 9

Ahmad Shad Massoud

Rebellenbestuur en ‘warlord diplomacy’ in Afghanistan (1979-2001)¹

Romain Malejacq

1. Inleiding

Dit hoofdstuk biedt een concrete casestudie over zogenaamde krijgsheren of ‘warlords’. Meer specifiek zal een chronologisch overzicht gegeven worden van de politieke carrière van de Afghaanse leider Ahmad Shad Massoud, die werd vermoord op 9 september 2011. Een overzicht van de carrière van Massoud toont aan hoe krijgsheren moeten begrepen worden als handige politieke ondernemers met een uitzonderlijke vaardigheid in het organiseren van geweld. Daarnaast hebben deze de capaciteit om een aanzienlijke invloed uit te oefenen op allerlei maatschappelijke domeinen (economisch, militair, ideologisch, sociaal en politiek) als op verschillende politieke niveaus (lokaal, nationaal en internationaal). Zoals dit hoofdstuk zal aantonen, bezitten deze krijgsheren een uitzonderlijke capaciteit om te navigeren en zich te positioneren tussen deze verschillende domeinen en politieke niveaus. Hierbij bouwen ze op een flexibele manier talrijke allianties en coalities uit, vaak van een tijdelijke aard. Tegelijk representeren deze krijgsheren ook een vorm van continuïteit voor hun specifieke achterban, vaak in een context van snelle en vaak radicale verandering. Regimes komen en gaan, maar krijgsheren blijven bestaan.

Krijgsheren worden vaak neergezet als wreed en egoïstisch. In het geval van de politieke carrière van Ahmad Shad Massoud wordt echter duidelijk dat het gedrag van krijgsheren, ondanks een hoge dosis pragmatisme, ook ten dienste kan staan

HOOFDSTUK 10

‘De bevolking is kwaad’

Geweld als vorm van bescherming in Oost-Congo

Koen Vlassenroot

1. Inleiding

‘De bevolking is kwaad’. Het leest als een goedkope leuze die al te vaak tijdens betogingen wordt megedragen. Niet zo in Oost-Congo, waar de zinspreuk ‘Raia Mutomboki’ (Swahili voor ‘de bevolking is kwaad’) verwijst naar een gewapende groep die eind 2011 plots een enorme populariteit kreeg en een prominente plaats opeiste in een al bijzonder complex lokaal militair landschap. De groep was een eerder a-typische vorm van gewapend verzet: ze had geen duidelijk politiek profiel en leiderschap, was weinig gestructureerd en had amper militaire capaciteit. En toch kende ze een grote aantrekkingskracht, vooral bij lokale jongeren. Ze slaagde er immers in om af te rekenen met een van de voornaamste redenen voor de voortdurende onveiligheid. De ‘*Forces Démocratiques de Libération du Rwanda*’ (FDLR), ofwel Rwandese Hutu-rebellen die zijn gegroeid uit de kampen van Rwandese vluchtelingen als gevolg van de Rwandese genocide in 1994, spreidden al jaren een onbegrensde brutaliteit tentoon, met de Congolese bevolking als voornaamste doelwit en slachtoffer. Een jaar na de start van haar gewapende campagne, was de Raia Mutomboki militair actief in een groot deel van de Kivu-provincies, en groeide ze uit tot een van de grootste gewapende groepen in de regio. Niet per se de sterkste of politiek belangrijkste. Daarvoor ontbrak het de groep te veel aan leiderschap en structuur. Maar ze was wel in staat om bestaande militaire evenwichten omver te gooien, het Congolese leger uit te dagen en zich te bemoeien met klassieke over-

Uitgeverij Academia Press
Prudens Van Duyseplein 8
9000 Gent
België

www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij, de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 94 014 4427 9
D/2017/45/287
NUR 697

Jeroen Adam, Bert Suykens & Koen Vlassenroot (red.)
De alledaagse rebel. Tien rebellengroepen in het Zuiden
Gent, Academia Press, 2017, iv + 247 p.

Vormgeving cover: Stéphane de Schrevel
Vormgeving binnenwerk: Punctilio

© De afzonderlijke auteurs & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.